

УДК 75.02

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЖИВОПИСНОЇ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ НА ВОДІ – ЕБРУ

Пантелеймонова О.Ю.

Київський університет імені Бориса Грінченка

В статті аналізується історія зародження та становлення техніки ебру, висвітлюється технологія виконання та необхідні матеріали для роботи. Розкриваються особливості використання маловідомої техніки, досліджуючи історичний аспект. Оскільки «водяна техніка» не має чітко визначеної дати появи та місця походження. Виявлено, що подана техніка тільки набуває поширення та визнання у світі. Зроблено висновки та визначено важливість подальшого дослідження та розвитку даної теми.

Ключові слова: техніка ебру, фарби, що «плавають», мармурування, кулаж, фумадж, декалькоманія, «живопис дії».

Постановка проблеми. У світі інформаційних технологій важливо пам'ятати про те, що людина – це частина природи, і спілкування з природою закладено від народження. Відчути себе єдиним цілим з природою допомагає йога, медитація, а ще таке незвичайне мистецтво, як ебру. Органічні фарби та вода, які використовуються в техніці ебру – що може бути природніше? Одна з головних рис цієї техніки, полягає в тому, що вона дозволяє спробувати відтворити свій внутрішній світ, проводити самоаналіз та привести свої почуття до ладу і бути в гармонії. Оскільки на людину переважно впливають негативні зовнішні чинники, природньо, що треба втілити елемент релаксу особистості. Тому використання даної техніки з такою метою досить раціональне, тому все частіше звертаються психологи та арт-терапевти до нових методів гармонізації особистості, зокрема, техніки ебру. Відтак, є досить актуальним дослідження зазначеної живописної техніки та її технологічних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не зважаючи на те, що техніка ебру має достатньо часу у своєму історичному розвитку, вона є мало дослідженим явищем у мистецтві, особливо в українському. Адже ця техніка не властива слов'янським народам. Під час роботи над темою виявилось, що наукових розробок дуже мало, а основна частина інформації знаходилася на персональних сторінках митців та на іноземних сайтах. Невеличкий теоретичний матеріал було знайдено у статті Окульської Л.В. «Нетрадиционная техника рисования эбру» [1].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Майстрів ебру в Україні одиниці, так як всі матеріали можна придбати лише на Сході і навчатися майстерності потрібно не один рік.

Автора статті цікавить насамперед місце техніки в історичному генезисі та еволюція результатів «творчості на воді». Слід зазначити, що саме ця тема не отримала належного висвітлення в публікаціях українських дослідників.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження історії становлення та розвитку техніки ебру, а також технології її виконання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецтво ебру це стародавня техніка малювання фарбами густої консистенції на поверхні води. Плями різних кольорів наносять на поверхню і спеціальними пензлями й паличками фарбам

надають різну форму. На отриману поверхню рідини накладають спеціальний папір, який вбирає фарби. Ебру є традиційним турецьким мистецтвом, що передається з покоління в покоління.

Під час Османської імперії візерунки ебру часто використовувалися для оформлення різних книг, а в наш час твори мистецтва є самостійною прикрасою.

Створення орнаментів ебру заспокоює людину і наповнює позитивом. Саме тому інтерес до цього виду живопису з часом тільки збільшується.

Яким чином і де народився цей вид прикрашання паперу, невідомо. Дослідження цього питання все ще тривають. В Китаї використовували водний орнамент для декорування паперу і оформлення книг. В Індії та Ірані також створювали нетрадиційні хвилеподібні візерунки. Стародавні каліграфи намагалися відобразити оригінальні візерунки туші у воді, після ополіскування пензликів.

Найдавніша зі знайдених картин датується XI століттям, але мистецтвознавці стверджують, що цей твір написаний в умовах, коли мистецтво вже було майже досконалим, відтак, з'явилось набагато раніше самого зображення. Також неможливо визначити, де саме зародилося ебру: чи то в Індії, чи то в Персії, то чи в Бухарському ханстві, то чи ще десь на Сході. Єдиний факт не викликає сумнівів: ебру є характерним східним мистецтвом з його плавністю і медитативністю, необхідністю мати терпіння і тонкістю рухів.

Звідки б не прийшло ебру в Османську імперію, але саме там воно прижилося, отримало свій розвиток, і в наш час Туреччину прийнято вважати центром надзвичайного мистецтва розпису по воді. Яких тільки романтичних епітетів не придумали люди на Сході для цього виду мистецтва. Ебру називають «папером з хмарами» або «папером з хвилями». Відомі такі назви, як «фарби, що танцюють», «хмари і вітер», «фарби, що плавають», «паперове мармурування». На Заході ебру найчастіше називають «турецьким папером», тому що в Європу ебру прийшло у XVI столітті зі Стамбула, а вже в XVII–XIX століттях набуло великої популярності. У султанському палаці-музеї Топкапи, в книзі "Gay-i Zevgan", написаної в 1539 році, зберігаються старовинні зразки ебру.

Але в світі останніх досліджень, ебру була винайдена турками, які проживали в місті Бухара, в XIV столітті. Найдавнішою книгою про ебру

з ілюстраціями визнано твір "Tertib-i Risble-i Ebro", що відносяться до XVII століття [3].

Так само немає ясності і з походженням та наголосом терміну «ебру». Існують кілька версій, що пояснюють етимологію цього слова. Одні припускають, що назва походить від арабського «ab-ru», що перекладається як «вода для обличчя». Інші стверджують, що від чагатайської «ebre», тобто «хвилеподібний». Більшість науковців стверджують, що назва з'явилась від перського «ebri», що в перекладі з фарсі означає «хмара». На перший погляд здається незрозумілим, чому такі різні за значенням слова визначають цей вид мистецтва, але, знаючи техніку виготовлення ебру, все стає на свої місця. Дійсно, химерний фон ебру має схожість з хмарами, які, немов спустились з небес і залишили свій неповторний відбиток на папері. Хвилеподібність вражає нас химерними переходами з одного кольору в інший. Не позбавлене сенсу і припущення, що ебру походить від слова, що має значення «вода для обличчя», адже процес виготовлення ебру безпосередньо пов'язаний із дотиком на воді.

В Японії мармурування має власну назву – сумінагаші, фарби, що плавають. Найперша згадка про твір у зазначеній техніці знаходиться в тексті «Чотири коштовності дослідження вченого» імператорського чиновника-вченого Су І Цзянь (957-995 рр. н.е.).

Пізніше, приблизно у XV столітті техніка фарби, що плавають з'являється в Центральній Азії та ісламському світі. Центрами зародження мармурування на Сході вважаються міста Герат (Афганістан), Самарканд і Бухара (Узбекистан). Далі мистецтво фарб, що плавають розвивалося зі своїми місцевими особливостями в Сефевідській Персії, Османській Туреччині, в державі Великих Моголів і деяких султанатах Індії. Чи пов'язаний цей метод якимось чином з більш ранніми китайськими або японськими методами – на сьогоднішній момент точно не відомо.

З Близького Сходу мармурування потрапляє в Європу у XVII столітті. Саме тоді європейські мандрівники привезли кілька робіт в техніці мармурування. Пізніше вони були зібрані в альбоми "Білі друзі" (alba amicorum – лат.).

Мармурування стало особливо популярним у XIX столітті після того, як англійський ремісник Чарльз Вулноу опублікував у 1853 р. книгу «Мистецтво мармурування». Автор описав, як він використовував цю техніку при створенні обкладинки книги з тканини. Ця незвичайна книга була виставлена на Першій Міжнародній промисловій виставці в Лондоні в 1851 році у знаменитому Кришталевому палаці.

Подальшому розвитку цього виду мистецтва сприяв Йозеф Халфер, палітурник німецького походження, що жив в Будапешті, Угорщина. Він відкрив здатність до консервації природного гелеутворювача каррагіна, одержуваного з червоних морських водоростей *Chondrus crispus*.

Якщо згадувати деякі європейські абстрактні техніки, можна навести приклади схожості абстракцій і мармурування.

Метод декалькоманії, винайдений у 1936 року сюрреалістом Оскаром Домінгесом, наводить на думку про мармурування. Зокрема, отримання непередбачуваних колірних плям шляхом розтирання фарби між двома листами паперу. Сюрре-

аліст Вольфганг Паален у 1938 році запропонував метод нанесення на полотно або папір плям за допомогою кіптяви від полум'я свічки, так званої фумадаж (від фр. Fume – копчений).

Онслоу Форд Гордон винайшов кулаж – спосіб створення об'ємних об'єктів шляхом вливання розплавлених матеріалів, таких як віск, метал або шоколад, в холодну воду, в результаті чого утворювалися геометричні незвичайні структури випадкових форм (від фр. Couler – наливати, лити).

Всі ці методи об'єднувала ідея ненавмисного творчого акту без участі свідомості. Що в цілому схоже на техніку живопису на воді, де художник не може точно прогнозувати, який результат вийде [4].

Найвідомішими майстрами малювання на воді, які відіграли головну роль у розвитку ебру в Туреччині, були, зокрема, Хатіп Мехмет Ефенді (помер в 1773 р.), Хезарфен Еджем Ефенді (1829-1904), Неджметтин Ок'яй (1883-1976), Мустафа Дюзгюнман (1920-1990). Останнім часом більшість художників ебру є послідовниками Мустафи Дюзгюнмана.

Технологія традиційного ебру.

Ебру – це малюнок однієї рідиною на поверхні іншої. Це можливо тільки, якщо у цих рідин різний поверхневий натяг. Тому воду, на якій буде виконуватися малюнок, необхідно згустити.

Розчин для ебру. Як загусник використовується екстракт рослини гевен. Ця гірська колочка виростає в Анатолії, Ірані, Пакистані, деяких районах на Кавказі. У липні рослину зрізають, щоб зібрати із його стебла смоли і висушити на сонці. Так виходить пелюсткова кітрі. Для отримання потрібного нам розчину пелюстки потрібно настоювати два тижні. Але можна купити й готовий екстракт, вже подрібнений в порошок, тоді чекати доведеться всього добу. Разом з екстрактом гевена можна використовувати згущувачі з морської червоної водорості, які використовуються в харчовій промисловості, у виробництві косметики і в інших галузях. Щоб розчин був однорідним, перед початком роботи його обов'язково потрібно процідити через капронову тканину. Потім накрити газетою на 5 хвилин, щоб зібралася всі мікробульбашки повітря. Газетою накривати Кітрі слід після кожного малюнка і по закінченню роботи [2].

Фарби (бойалар). Фарби для ебру включають в себе натуральний пігмент, воду і жовч. Вони дуже рідкі по консистенції, по суті кольорова вода. Для виготовлення фарб ебру використовуються наступні нерозчинні пігменти:

Жовтий: сірчисте з'єднання природного миш'яку. Синій: лахорська синька, яку отримують з кореня рослини. Рецепт її виготовлення створений в пакистанському місті Лахор. Зелений: з'єднання синього і жовтого. Якщо багато миш'яку, колір виходить ближче до фісташкового, якщо багато синьки – до смарагдового. Темно-синій: особливий сорт натуральної синьки. Червоний: оксид заліза з листя червоної капусти.

Чорний: пічна сажа, зібрана вручну. З давніх-давен сажа використовується для виготовлення чорнила. У приготуванні це найскладніша фарба, оскільки слабо вбирає воду і постійно піднімається на поверхню. Тому її потрібно дуже довго перемішувати. Щоб полегшити цей процес, в розчин додають соснові голки. Білий: карбонат свинцю (свинцеві білила) в натуральному вигляді.

Пензлі (фирчалар). Основне завдання пензлів – вбирати більше фарби і легко віддавати її у вигляді безлічі дрібних крапель. Для цього традиційно в ебру використовується волосся з кінського хвоста. Ручка виготовляється з стебла троянди, для кращої амортизації пензля.

Шило (біз). Для виконання малюнка використовується шило. Художник акуратно рухає шилом фарби по поверхні так, щоб виходили потрібні форми. У такий спосіб навіть створюють портрети. Замість шила цілком підійдуть спиці, голки, бамбукові шпажки.

Гребінь (tarak-tarak). Для отримання «лускатого» візерунка використовується гребінь, довжина якого відповідає довжині або ширині під-

дону. Цей інструмент відмінно підходить для рівномірного заповнення простору малюнком і для створення фону.

Висновки з даного дослідження. У даній статті було досліджено історію зародження та становлення техніки ебру, особливості її виконання. Спочатку техніка мала прикладний характер, але згодом все більш набувала професійних мистецьких якостей. Художники, які працювали в цій техніці, зберегли та розвили самобутність і красу, культурну спадкоємність. Ця техніка – духовний релакс, адже вода є стихією, що заспокоює. Дана тема є великим полем для творчих експериментів та наукових досліджень. У подальших розвідках буде приділено увагу впливу техніки на сучасне мистецтво.

Список літератури:

1. Окульская Л.В. Нетрадиционная техника рисования эбру [Текст] // Инновационные педагогические технологии: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2016 г.). – Казань: Бук, 2016. – С. 62-65.
2. Эбру – искусство рисования на воде. Мастер-класс. – Электронный ресурс. Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=G_B6uSFwMz0&t=909s.
3. Hikmet Barutcuğil. The dream of water. Ebru. The living tradition // Published by Ebristan Publication. – Istanbul, 2001. – 155 pages.
4. Nedim Sönmez. Ebru: The Turkish Art of Marbling // Published by Milet Publishing. – UK, London, April 2002. – 162 pages.

Пантелеймонова А.Ю.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ И СТАНОВЛЕНИЯ ЖИВОПИСНОЙ ТЕХНИКИ РИСОВАНИЯ НА ВОДЕ – ЭБРУ

Аннотация

В статье анализируется история зарождения и становления техники эбру, освещается технология выполнения и необходимые материалы для работы. Раскрываются особенности использования малоизвестной техники, исследуя исторический аспект. Поскольку «водяная техника» не имеет четко определенной даты появления и места происхождения. Выявлено, что представленная техника только получает распространение и признание в мире. Сделаны выводы и определены важность дальнейшего исследования и развития данной темы.

Ключевые слова: техника эбру, краски, что плавают, мраморирование, кулаж, фумадж, декалькаманья, «живопись действия».

Panteleimonova O.Yu.

Borys Grinchenko Kyiv University

HISTORY OF DEVELOPMENT AND DEVELOPMENT OF LIVESTOCK EQUIPMENT FOR WATER DISCHARGE – EBRU

Summary

The article analyzes the history of the birth and formation of the technology of the Ebru, highlights the technology of execution and the necessary materials for work. The peculiarities of the use of the little-known technique, exploring the historical aspect are revealed. Since "water technology" does not have a clearly defined date of origin and place of origin. It is found that the given technique is only gaining popularity and recognition in the world. The conclusions are made and the importance of further research and development of this topic is determined.

Keywords: technology of ebru, floating paints, marble, clay, fumag, decalcomania, "painting of action".